

Dosud nepopsaný peníz se lvem a orlicí z přelomu 13. a 14. století

Jan Cihlář – Lukáš Richtera

Abstract: A Previously Undescribed Coin with a Lion and an Eagle from the Turn of the 13th and 14th Centuries

The article presents an until undescribed anepigraphic small coin bearing the images of a lion and an eagle. The authors present a catalogue of all specimens known to date, and based on the iconography of the coin, its occurrence in the finds and technical parameters, they discuss its probable origin and time of production, suggesting that it is a Bohemian issue minted at the turn of the 13th and 14th centuries.

Keywords: anepigraphic coin; Bohemian lion; eagle; denier; Bohemia; turn of the 13th and 14th centuries; coin finds; material analyses; purity.

Dvoustranný bezopisový peníz (ev. denár či parvus)¹ s obrazem dvouocasého korunovaného lva na jedné straně a orlice na straně druhé je zajímavou drobnou mincí, jejíž existence zřejmě dosud nebyla v odborné literatuře zaznamenána. V posledních dvou desetiletích se nicméně setkáváme s jejím solitérním výskytem v nálezech,² v diskusích na sběratelských fórech,³ případně v aukčních prodejkách. První hromadný nález obsahující tyto mince ve větším množství zdokumentoval Vojtěch Brádle, který se ve svém rozboru tohoto depotu⁴ také zamýšlí nad původem zkoumané ražby. Cílem předkládaného příspěvku je především doplnění informací o jejích dosud známých nálezových lokalitách a metrologických parametrech a přispět tak do diskuse o původu, tj. vydavateli a době a místě ražby této mince.⁵

* Autorský podíl J. Cihláře vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024–2028/11.I.b. 00023272).

¹ Otázka vhodného označení nominálu je pojednána dále v textu.

² Většina nálezů zaznamenaných v této práci je prezentována na veřejně přístupném webu www.lovecpokladu.cz – viz položka Zdroj v Katalogu evidovaných exemplářů.

³ Především na webu www.sberatel.com.

⁴ Brádle 2025.

⁵ Za cenné připomínky autoři děkují PhDr. Vojtěchu Brádlemu, Prof. dr hab. Borysi Paszkiewiczovi a Mgr. Petru Schneiderovi.

Mincovní obrazy

Vzhledem k tomu, že se jedná o anonymní bezopisovou minci, zásadní informace přinášejí zejména obrazy na ní vyražené. Na jedné straně nacházíme dvouocasého korunovaného lva ve skoku. Jeho mohutná hlava je ozdobena královskou korunou, z níž jsou patrné obvykle jen tři hrubší výstupky, někdy je čitelná i vodorovná čelenka, z níž výstupky představující lilie koruny vyrůstají. Výjimečně se můžeme setkat i s jemněji vykreslenou královskou korunou s patrnými detaily liliových listů. Výrazně větší horní čelist lva je oddělena nevelkou mezerou od tenčí, vodorovně směřující dolní čelisti, tlama je vždy bezzubá. Na většině exemplářů je patrné oko tvořené nepravidelně oválnou prohlubní, ve které je někdy viditelná drobná tečka představující zřítelnici. Na velké části exemplářů není oko lva patrné, to však souvisí spíše se špatnou zachovalostí dané oblasti či s nedokonalostí ražby. V zadní horní části hlavy, pod posledním výstupkem koruny, je umístěno výraznější ucho. Obě horní končetiny lva jsou tvořeny silnější linkou zakončenou mohutnými hrubými tlapy sestávajícími ze tří výrazných prstů. Na spodní straně mají obě horní končetiny výrazné výstupky představující zřejmě chomáče chlupů. Pravá přední končetina lva je krátká a směřuje mírně vzhůru, levá přední tlapa je delší a téměř vodorovná.⁶ Krk lva představuje šikmá prohnutá linie spojující hlavu a pravou přední končetinu, na zadní straně této linie jsou opět výrazné výstupky představující chomáče hřívy. Tělo lva je na některých exemplářích tvořeno větším množstvím plných teček přibližně kruhového tvaru, místy od sebe zcela oddělených, někdy plně či jen částečně se překrývajících. Na jiných exemplářích je celá oblast těla i krku lva mezi hlavou, horními a dolními končetinami tvořena pouze výplní bez zřetelné obrysové kresby, případně jsou jen na některých místech těla či krku (obvykle při okrajích) viditelné náznaky kruhových bodů či výstupků. Tyto útvary mají také zřejmě představovat lví hřívu. Obě dolní končetiny zvířete jsou mohutné, zahnuté, s výraznými chodidly zakončenými opět třemi silnými prsty. Ocas je tvořen někdy tenčí, jindy silnější linií vystupující z horní části levé dolní končetiny (či horní části zad) mířící zprvu šikmo dolů a záhy se obracející v ostrém úhlu zpět nahoru. Obě části jednoduché linky směřující dolů a nahoru bývají přibližně stejně dlouhé, poté se linie ocasu rozdvouje. Před tímto rozdělením je na některých mincích patrná kratší, napříč umístěná čárka. Po rozdělení vytvoří oba prameny ocasu díky svému překřížení nejprve přibližně kruhovou smyčku a pak v mírném pronutí směřují vzhůru a končí za hlavou lva. Na lépe zachovaných exemplářích bývá v místě zakončení obou pramenů ocasu patrné mírné rozšíření (chomáč chlupů), někdy jsou oba konce ocasu v kontaktu, jindy se vzájemně nedotýkají.

Druhá strana mince nese obraz vlevo hledící orlice s roztaženými křídly čelně. Křídla jsou tvořena většinou čtyřmi různě dlouhými, silnějšími a mírně zahnutými pery, někdy jsou mezi nimi viditelné další kratší, tenké linie. Ocas orlice tvoří dolů směřující tenčí čára zakončená pěti vějířovitě rozprostřenými výraznými pery. Mezi

⁶ Při orientaci mince, kdy hlava lva hledí rovně před sebe.

tělem s ocasem a vnitřními pery křídel jsou nohy s pařáty, opět provedené tenčími liniemi. Na lépe zachovaných exemplářích lze rozeznat tečkování na hrudi orlice. V rozšířeném zakončení letek jsou někdy patrné tři pravidelně rozmístěné prohlubně, které zjevně tvoří trojlístek. Na některých exemplářích je při horním okraji křídel v jejich podélné ose patrná tenká linie, která jednotlivá pera dělí na dvě části. Někdy je tato dělicí linie nahrazena přerušovanou čarou tvořenou drobnými oválnými prohlubněmi, jindy není patrná vůbec. Dělicí linie a trojlístky zřejmě představují perizonium, to však nikdy nevede přímo přes hrud' orlice, ale je naznačeno pouze na jejích křídlech. U části exemplářů jsou na horní hraně křídel zřetelné drobné zářezy trojúhelníkového tvaru, které dávají hornímu okraji křídel pilovitý tvar. V případě dvou mincí je ve středu hrudi orlice patrný výrazný kruhový bod. Na žádném z exemplářů nebyla identifikována korunka na hlavě orlice.

Na obou stranách mince scházejí opisy. Obrazy jsou od okraje mince odděleny perlovcovým kruhem tvořeným hrubšími oválnými perlami (někdy mají téměř obdélníkový tvar, jen výjimečně jsou kruhové), mezi nimiž většinou bývá zřetelná mezera. Stranu mince nesoucí obraz lva (od poloviny 13. století běžně užívaný symbol panovnické moci českých králů) můžeme zřejmě oprávněně považovat za avers, stranu s orlicí pak za revers.

Při porovnání figur lva i orlice na různých exemplářích nalezneme určité odlišnosti v jejich provedení. Lví tělo buď bývá tvořeno tečkami, nebo jde o plné tělo bez kresby, dále bývají patrné rozdíly v detailech provedení hlavy zvířete (oko, ucho, koruna). V případě orlice najdeme jemnější detaily jako je tečkování na hrudi, trojlístek v zakončení křídel, tenčí čárky mezi pery a příčná dělicí linie na křídlech, pozorovatelné jen na některých exemplářích. Je otázkou, zda takto se lišící kusy považovat za různé varianty téhož mincovního typu, nebo zda se jedná pouze o druhotné odchylky vzniklé např. použitím opotřebených razidel, nedokonalostí ražby nebo opotřebením při oběhu mince. Běžným jevem je, že části obou mincovních obrazů jsou buď značně setřelé nebo nedoražené. Tato horší zachovalost je překážkou pro případné definování různých variant či přímo jednotlivých razidel. Je však prokazatelné, že zkoumané mince byly vyrobeny z vícero různých lících i rubních razidel.

Katalog evidovaných exemplářů

ČECHY (?), **Václav II.** (1278/1283–1305) (?) / **Fridrich I. Sličný** (kandidát na českého krále 1307–1308) (?)

cca poslední čtvrtina 13. století až první desetiletí 14. století (?)

Mincovna: *neznámá*, AR denár/peníz

Av.: dvouocasý korunovaný lev ve skoku zleva v perlovci.

Rv.: nekorunovaná orlice čelně s roztaženými křídly a hledící vlevo v perlovci.

Lit.: –.

I. Mince s ověřenou nálezovou lokalitou:

1. 0,618 g; 15,4/16,1 mm⁷ (Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě, inv. č. 1-5232)⁸
Nálezová lokalita: pole severně od Vysokého Mýta, okres Ústí nad Orlicí, Pardubický kraj

2. cca 0,40 g; průměr max. cca 14 mm
Nálezová lokalita: u Červené Třemešné, okres Jičín, Královéhradecký kraj
Pozn.: nalezena společně s mincí č. 3 a jednou další neurčenou mincí (viz dále v textu).
Zdroj: *Tři drobné stříbrné mince, příspěvek #1*. Online. In: Sběratel.com. Ocenění, určení a identifikace mincí. Dostupné z: <https://www.sberatel.com/diskuse/sberatel/tri-drobne-stribrne-mince-4895/73797>. [Cit. 2024-11-28].

3. cca 0,40 g; průměr max. cca 14 mm
Nálezová lokalita: u Červené Třemešné, okres Jičín, Královéhradecký kraj
Pozn.: nalezena společně s mincí č. 2 a jednou další neurčenou mincí (viz dále v textu).
Zdroj: *Tři drobné stříbrné mince, příspěvek #1*. Online. In: Sběratel.com. Ocenění, určení a identifikace mincí. Dostupné z: <https://www.sberatel.com/diskuse/sberatel/tri-drobne-stribrne-mince-4895/73797>. [Cit. 2024-11-28].

4. 0,55 g; 15,3/16,5 mm
Nálezová lokalita: pole jižně od Panenského Týnce, okres Louny, Ústecký kraj
Pozn.: mince byla dražena 25. 04. 2022 ve 28. eLive aukci Macho&Chlapovič, pol. č. 1025.

5. 0,5422 g; 15,6/16,1 mm
Nálezová lokalita: pole západně od Netřebic, okres Nymburk, Středočeský kraj.

6. 0,70 g; 13,9/14,8 mm
Nálezová lokalita: pole u Brandýsa nad Labem-Staré Boleslavi, okres Praha-východ, Středočeský kraj.
Pozn.: mince byla dražena 25. 11. 2017 v 69. aukci Warszawskie Centrum Numizmatyczne Marek Kondrat, pol. č. 205.

7. 0,61 g; 13,5/14,5 mm (Muzeum a galerie Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou, inv. č. A3542)⁹.

⁷ Není-li uvedeno jinak, je uveden vždy minimální a maximální průměr mince.

⁸ Mince byla nalezena v rámci archeologického průzkumu prováděného za pomoci detektoru kovů na několika lokalitách na k.ú. Vysoké Mýto. Za informace o této minci děkuji Mgr. Petru Schneiderovi a PhDr. Davidu Víchovi, Ph.D.

⁹ Za informace o této minci děkuji PhDr. Martině Bekové z Muzea a galerie Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou a nálezcí mince panu Jiřímu Schejbalovi, který minci v roce 2019 do muzea odevzdal (přirůstkové číslo A37/2019). Autorem fotografie této mince je Vladimír Homola z Muzea a galerie Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou.

Nálezová lokalita: remízek mezi poli jižně od obce Černíkovice, okres Rychnov nad Kněžnou, Královéhradecký kraj.

8. – g; 14,8/15,2 mm

Nálezová lokalita: k.ú. Třemošnice, okres Chrudim, Pardubický kraj.

Zdroj: *Mince*. Online. In: LovecPokladu.cz. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/mince-178601/>. [Cit. 2024-04-25].

9. – g; 13,6/14,1 mm

Nálezová lokalita: pole v k.ú. Sloup v Čechách, okres Česká Lípa, Liberecký kraj.

Pozn.: jednostranná ražba, vyražen pouze avers s obrazem lva.

Zdroj: *Stříbrná malá mince*. Online. In: LovecPokladu.cz. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/jednostranna-mince-stribrna-223961/>. [Cit. 2024-04-25].

10. 0,534 g; –/15,6 mm

Nálezová lokalita: pole při západním okraji Hradce Králové – městské části Svobodné Dvory,¹⁰ okres Hradec Králové, Královéhradecký kraj.

Pozn.: mince je zprohýbaná.

Zdroj: *Stříbrná mince*. Online. In: LovecPokladu.cz. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/stribrna-mince-240005/>. [Cit. 2024-04-25].

11. – g; cca 14/16 mm

Nálezová lokalita: k.ú. Starý Kolín, okres Kolín, Středočeský kraj.

Zdroj: *Ag prcek*. Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/ag-prcek-265863/>. [Cit. 2024-04-25].

12. 0,55 g; 14,6/14,9 mm

Nálezová lokalita: pole u obce Chrudim, okres Chrudim, Pardubický kraj.

Zdroj: *Včerejší noční nález*. Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/vcerejsi-nocni-nalez-309923/>. [Cit. 2024-04-25].

13. 0,66 g; 13,0/15,0 mm

Nálezová lokalita: pole u obce Chrudim (cca 100 m od č. 12), okres Chrudim, Pardubický kraj.

Zdroj: *Mince*. Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/mince-314673/>. [Cit. 2024-04-25].

¹⁰ Za informace o nálezové lokalitě a metrologických parametrech děkujeme PhDr. Vojtěchu Brádlému. Autorem fotografie této mince je Miroslav Beneš z Muzea východních Čech v Hradci Králové.

14. – g; –/– mm

Nálezová lokalita: pole severozápadně od obce Klenice, okres Hradec Králové, Královéhradecký kraj.

Pozn.: mince rozlomena na dvě části.

Zdroj: *Nemám tucha*. Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/nemam-tucha-313750/>. [Cit. 2024-04-25].

15. – g; průměr max. cca 14 mm

Nálezová lokalita: pole v k.ú. Čáslav, okres Kutná Hora, Středočeský kraj.

Pozn.: uprostřed mince je proražena dírká.

Zdroj: *Nevím*. Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/nevim-317650/>. [Cit. 2024-04-25].

16. 0,41 g; 15,6/16,2 mm

Nálezová lokalita: les severozápadně od obce Sádek v k.ú. obce Holedeč, okres Louny, Ústecký kraj.

Zdroj: *Kdo poradí?* Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/kdo-poradi-23968/>. [Cit. 2024-04-25].

17. – g; –/– mm

Nálezová lokalita: okraj pole západně od obce Lačnov, k.ú. Moravský Lačnov, okres Svitavy, Pardubický kraj.

Zdroj: *Haléř Karel IV.* Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/haler-karel-iv-24714/>. [Cit. 2024-04-25].

18.–34. viz mince č. 2 až 18 v textu V. Brádleho Nález středověkých mincí u Loučné Hory¹¹ (Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. čísla: N/N 27540 až 27554, N/N 27885 a N/N 27901).

Průměrná hmotnost 0,550 g, průměrné hodnoty min. a max. rozměru 14,8/15,7 mm
Nálezová lokalita: les v k.ú. Loučná Hora, okres Hradec Králové, Královéhradecký kraj.

II. Mince s nálezovou lokalitou určenou pouze přibližně¹²

35. – g; průměr max. cca 15 mm

Nálezová lokalita: Pardubický kraj.

¹¹ Brádle 2025, s. 76.

¹² Nálezem uveden pouze kraj v rámci ČR, ve kterém byl nález učiněn.

Zdroj: *Prosím o určení*. Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/prosim-o-urceni-21292/>. [Cit. 2024-04-25].

36. – g; –/– mm

Nálezová lokalita: Středočeský kraj.

Zdroj: ??? Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/-38468/>. [Cit. 2024-04-25].

37. – g; –/– mm

Nálezová lokalita: Pardubický kraj.

Zdroj: *Mince*. Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/mince-40759/>. [Cit. 2024-04-25].

38. – g; průměr max. cca 15 mm

Nálezová lokalita: Jihomoravský kraj.

Pozn.: prasklina střížku.

Zdroj: *Pomůžete přesněji určit*. Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/pomuzete-presneji-urcit-85904/>. [Cit. 2024-04-25].

39. – g; 16,2/16,7 mm

Nálezová lokalita: Středočeský kraj.

Zdroj: *Malinké ag*. Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/malinke-ag-102496/>. [Cit. 2024-04-25].

40. – g; průměr max. cca 15 mm

Nálezová lokalita: Středočeský kraj.

Pozn.: patrná je pouze ražba orlice na rubu, střížek mince je částečně ohnutý.

Zdroj: *Prosím o určení. Stříbro. 15mm*. Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/prosim-o-urceni-jednostranna-stibro-15mm-245554/>. [Cit. 2024-04-25].

41. – g; průměr max. cca 13 mm

Nálezová lokalita: Pardubický kraj.

Zdroj: *Karel IV.?* Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/karel-iv-206855/>. [Cit. 2024-04-25].

42. – g; 12,8/14,2 mm

Nálezová lokalita: Královéhradecký kraj.

Zdroj: *Prosba o určení*. Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/prosba-o-ur-ceni-47889/>. [Cit. 2024-04-25].

43. – g; průměr max. cca 13,7 mm

Nálezová lokalita: Pardubický kraj.

Zdroj: *Prosim o radu s urcenim*. Online. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/prosim-o-radu-s-urcenim-181536/>. [Cit. 2024-04-25].

III. Mince s neznámou nálezovou lokalitou

44. 0,4808 g; 14,4/14,8 mm (soukromá sbírka)

Pozn.: mince je evidována v online databázi mincí grošového období vytvářené ČNS z.s., pobočka Pražské groše, pod ID: WII_69. Online. Dostupné z: <https://www.cnspg.cz>. [Cit. 2025-03-17].

45. 0,4607 g; 14,3/15,8 mm (soukromá sbírka)

Pozn.: částečně olámaný okraj střížku. Mince je evidována v online databázi mincí grošového období vytvářené ČNS z.s., pobočka Pražské groše, pod ID: WII_70. Online. Dostupné z: <https://www.cnspg.cz>. [Cit. 2025-03-17].

46. 0,5427 g; 13,2/14,5 mm (soukromá sbírka)

Pozn.: mince je evidována v online databázi mincí grošového období vytvářené ČNS z.s., pobočka Pražské groše, pod ID: WII_71. Online. Dostupné z: <https://www.cnspg.cz>. [Cit. 2025-03-17].

47. 0,3757 g; 13,6/14,2 mm (soukromá sbírka)

Pozn.: mince je evidována v online databázi mincí grošového období vytvářené ČNS z.s., pobočka Pražské groše, pod ID: WII_72. Online. Dostupné z: <https://www.cnspg.cz>. [Cit. 2025-03-17].

48. – g; –/– mm

Pozn.: cca 1/5 mince je odlomena a chybí.

Zdroj: *Drobné peníze grošového období, příspěvek #4138*. In: Sběratel.com. Pražské groše. Dostupné z: <https://www.sberatel.com/diskuse/sberatel/drobne-peniaz-grosoveho-obdobia-1438/592137>. [Cit. 2024-11-28].

49. – g; –/– mm

Zdroj: *Stříbrné mince – bez letopočtu, příspěvek #1269*. In: Sběratel.com. Ocenění, určení a identifikace mincí. Dostupné z: <https://www.sberatel.com/diskuse/sberatel/stribrne-mince-bez-letopoctu-3679/269881>. [Cit. 2024-11-28].

50. – g; průměr max. cca 11 mm

Pozn.: mince je přehnutá a částečně olámaná.

Zdroj: *UAgO*. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/uago-16836/>. [Cit. 2024-04-25].

51. – g; průměr max. cca 16 mm

Zdroj: *Mince*. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/artefakty/nalez/mince-242134/>. [Cit. 2024-04-25].

52. – g; 13,7/14,6 mm

Zdroj: *Orlice a lev*. In: LovecPokladu.cz. Nálezy a mince. Lovci historie. Mince. Dostupné z: <https://www.lovecpokladu.cz/en/artifacts/finding/orlice-a-lev-29707/>. [Cit. 2024-04-25].

Vyobrazení vybraných mincí¹³ z katalogu evidovaných exemplářů:

(zvětšeno; čísla odpovídají číslování v katalogu)

1

4

5

6

¹³ Vyobrazeny jsou zde pouze některé z evidovaných exemplářů. U řady mincí jsou jedinou dostupnou obrazovou dokumentací fotografie prezentované na internetu (viz internetové zdroje), ze kterých sice lze vždy jednoznačně identifikovat, že se jedná o sledovanou minci, avšak mnohdy tyto fotografie nemají dostatečnou kvalitu použitelnou pro tisk. Z toho důvodu také kvalita některých zde vyobrazených fotografií neodpovídá obvyklému standardu.

7

8

9

10

12

16

17

36

38

40

41

44

45

46

47

48

51

52

Metrologie

Základní metrologické parametry (hmotnost a rozměry strážku) se s dostatečnou přesností podařilo zjistit jen u některých exemplářů,¹⁴ mezi kterými je i 17 mincí (č. 18–34) pocházejících z nálezů u Loučné Hory.¹⁵ Zjištěná průměrná hmotnost je 0,546 g, medián hmotnosti je 0,543 g. Nejnížší zjištěná hmotnost byla 0,376 g a nejvyšší hmotnost 0,711 g. Údaje o hmotnosti jsou k dispozici u celkem 30 mincí. Je patrný značný rozptyl hmotnosti pozorovaný již u 17 mincí z nálezů u Loučné Hory, ve kterém nejlehčí mince vážila 0,448 g a nejtěžší 0,711 g. Mezi 13 dalšími mincemi se stanovenou hmotností je rozmezí jejich hmotností od 0,376 g do 0,700 g. U rozměrů mince byl sledován minimální a maximální průměr strážku. U několika mincí byly rozměry strážku zjištěny pomocí webové aplikace pro měření délky¹⁶ přímo z fotografie mince vyfotografované společně s měřítkem. Minimální rozměr strážku byl zjištěn u 33 mincí (nebyly brány v úvahu olámané a zprohýbané exempláře). Průměrná hodnota minimálního průměru strážku je 14,6 mm (medián 14,7 mm). Nejmenší zjištěný průměr je 12,8 mm a nejvyšší hodnota minimálního průměru je 16,0 mm. Maximální průměr mincovního strážku je k dispozici u 35 exemplářů. Zjištěná průměrná hodnota je 15,5 mm (medián 15,6 mm), přičemž nejnižší hodnota je 14,2 mm a největší zjištěný průměr mince je 16,5 mm. Pokud jde o základní metrologické parametry, lze konstatovat, že zjištěná průměrná hmotnost sledované mince je 0,546 g a její průměrné minimální a maximální rozměry jsou 14,6 a 15,5 mm. Většina mincí je zřetelně neokrouhlého tvaru, průměrný rozdíl mezi minimálním a maximálním průměrem strážku u jednotlivých mincí je 0,9 mm, tento rozdíl se pohybuje v rozmezí 0,3–2,0 mm.

Nedestruktivní materiálové analýzy

U pěti exemplářů (mince č. 5, 44, 45, 46, 47) byly provedeny také nedestruktivní analýzy složení kovu s cílem pokusit se stanovit případný obsah stříbra v minci. U všech pěti mincí byla hydrostatickou metodou¹⁷ zjištěna jejich specifická hmotnost. Naměřeny byly relativně vysoké hodnoty. Současná průměrná hustota mincovního kovu u analyzovaných pěti mincí je 10,2467 g·cm⁻³ (rozmezí hodnot 10,0749–10,3758 g·cm⁻³). Při úvaze, že mincovní slitina obsahuje pouze stříbro a měď, a s využitím přepočtu dle Krauta a Sterna¹⁸ by uvedené hodnoty hustoty

¹⁴ V katalogu mincí jsou u některých položek uvedeny neověřené parametry hmotnosti a rozměrů uvedené nálezcem či majitelem mince. Tato neověřená data, která jsou odlišena označením „cca“, nebyla při výpočtech týkajících se metrologických parametrů brána v úvahu.

¹⁵ Metrologické parametry mincí č. 18–34 jsou převzaty ze studie V. Brádleho, *Brádle 2025*, s. 76.

¹⁶ *Měření délky*. Online. Česká numismatická společnost, z. s. pobočka Pražské groše. Dostupné z: <https://www.cnspg.cz/article/s83-mereni-delky>. [Cit. 2025-03-17].

¹⁷ Měření proběhlo 16. 4. 2024 v laboratoři elektrochemie Mendelovy univerzity v Brně, mince byly váženy na analytických vahách AS 220.R2 (výrobce RADWAG, max. 220 g, min. 10 mg, T = -220 g, e = 1 mg, d = 0,0001 g) s využitím zařízení vlastní výroby s 3D tištěným holderem kádinky. Jako referenční materiál byl použit standard z binární slitiny mědi a stříbra o ryztosti 925/1000 a hmotnosti 22 g, referenční kapalinou byl tetrachlormetan (p.a.).

¹⁸ *Kraut – Stern 2000*.

odpovídaly průměrnému obsahu stříbra 85,9 % (rozmezí 75,8 % – 93,4 %). Výsledky pro jednotlivé mince jsou uvedeny v tabulce č. 1.

Tab. 1. Výsledky hydrostatické zkoušky – stanovení hustoty mincovní slitiny a přepočet hustoty na obsah Ag dle Krauta a Sterna.¹⁹

Mince č.:	Hustota [g·cm ⁻³]	Obsah Ag [%]
5	10,3758	93,36
44	10,0749	75,82
45	10,3354	91,06
46	10,2986	88,94
47	10,1486	80,16
Průměr:	10,2467	85,87

U stejných pěti mincí byla provedena také XRF analýza prvkového složení jejich povrchu.²⁰ Vedle očekávatelného vyššího obsahu stříbra a nízkého obsahu mědi a olova byly na povrchu mincí identifikovány v relativně vysokém množství i další prvky, kterými jsou: síra, chlor, hliník a křemík. Přítomnost vysokého podílu těchto prvků je poměrně běžným jevem a lze ji snadno vysvětlit přítomností korozních produktů na bázi síry a chloridů a kontaminací povrchu mince hlinito-křemičitanovou zeminou. Důležitou skutečností je, že nebyla zjištěna přítomnost cínu ani rtuti, tedy prvků, které bývají spojeny s procesem výroby falešných mincí. Při normalizovaném přepočtu obsahu jednotlivých prvků na povrchu mince, do kterého nejsou zahrnuty povrchové půdní kontaminanty, byl u měřených pěti mincí zjištěn povrchový obsah stříbra v rozmezí 39,7–73,9 %. To ovšem za přítomnosti vysokého podílu korozních produktů obsahujících síru a chloridy (viz tab. 2).

¹⁹ Kraut – Stern 2000.

²⁰ Povrchové prvkové složení bylo zkoumáno metodou rentgenové fluorescence ED-XRF (energieově disperzní rentgenová fluorescence) na přístroji SPECTRO XEPOS (SPECTRO Analytical Instruments GmbH, Kleve, Německo) s 10 mm² Si drift detektorem (SDD) s elektrickým Peltierovým chlazením a s rozlišovací schopností < 170 eV (měřené na Mn K α linii) se vstupním poměrem pulsů 10 000 pulsů/s. Charakteristické záření prvků bylo buzeno rentgenkou s Pd anodou, s bočním 75 μ m Be okénkem (max. výkon 50 W, max. napětí 50 kV). Pro měření lehkých prvků (vhodné pro Mg–V) byl využit terčik z HOPG (Highly Oriented Pyrolytic Graphite), podmínky měření: 24,82 kV, 1,00 mA, 200 s, 2821–6325 cps, relativní mrtvá doba detektoru 2,4–4,7 %. Pro měření těžších prvků (vhodné pro Cr–Y, Hf–U) bylo primární rentgenové záření modifikováno Mo-sekundárním terčikem, podmínky měření: 44,70 kV, 0,55 mA, 200 s, 3865–5069 cps, relativní mrtvá doba detektoru 3,0–3,7 %. Obsah prvků Zr–Ce byl analyzován s využitím polarizačního terčiku z Al₂O₃, podmínky měření: 49,16 kV, 0,50 mA, 400 s, 1358–1937 cps, relativní mrtvá doba detektoru 1,2–1,8 %. Data byla vyhodnocena s využitím programu Spectro X-Lab Pro v2.5 za použití modulu bezkalibrační analýzy využívajícího metody fundamentálních parametrů. Měření bylo provedeno dne 28. 3. 2024.

Tab. 2. Výsledky XRF analýzy. Hodnoty obsahu prvků jsou v hmotnostních procentech a představují průměrnou hodnotu vypočtenou z hodnot naměřených na averzu a reverzu mince, sedě je uvedena chyba měření (maximální zjištěná hodnota pro daný prvek). V tabulce uvedené výsledky RFA analýzy nezahrnují lehké prvky (např. kyslík či uhlík) ani prvky související s kontaminací povrchu zeminou (hliník a křemík).

Mince č.:	S [%]	Cl [%]	Cu [%]	Ag [%]	Pb [%]	Celkem [%]	Korozní produkty [%]
5	33,97 ±0,09	8,20 ±0,03	1,27 ±0,01	56,02 ±0,09	0,54 ±0,00	100,00	42,17
44	7,71 ±0,05	14,77 ±0,04	2,72 ±0,01	73,91 ±0,08	0,89 ±0,01	100,00	22,48
45	44,42 ±0,09	4,40 ±0,02	1,22 ±0,01	48,79 ±0,05	1,17 ±0,01	100,00	48,82
46	14,82 ±0,06	38,96 ±0,06	1,88 ±0,01	42,50 ±0,06	1,84 ±0,01	100,00	53,78
47	53,13 ±0,11	4,10 ±0,02	1,92 ±0,01	39,70 ±0,06	1,15 ±0,01	100,00	57,23
Průměr:	30,81 ±0,11	14,09 ±0,06	1,80 ±0,01	52,18 ±0,09	1,12 ±0,01	100,00	44,90

I přes značně vysoké povrchové koncentrace korozních produktů na bázi síry a chloru a přítomnost zbytků zeminy (hliník a křemík) je s ohledem na výsledky hydrostatické zkoušky zjevné, že zjištěný velmi vysoký obsah stříbra na povrchu není výsledkem korozních procesů či technologie bělení (jak bývá obvyklé), ale je v dobrém souladu s původním složením mincí. Koncentrace jednotlivých prvků na povrchu, jsou-li vzaty v úvahu pouze kovy přítomné v mincovní slitině (tedy Ag, Cu a Pb), se pohybují v rozmezí 91,9–96,8 % Ag, 2,2–4,7 % Cu a 0,9–4,0 % Pb. I když je ryžost zjištěná hydrostaticky nižší (činí již uvedených 75,8–93,6 % Ag), je třeba vzít v úvahu přítomnost specificky lehčích korozních produktů a zbytků zeminy, které hydrostaticky zjištěnou ryžost snižují. Reálný obsah stříbra ve zkoumaných mincích bude proto zcela jistě vyšší než obsah stříbra zjištěný hydrostaticky, a i když nelze na základě provedených nedestruktivních zkoušek vyslovit zcela exaktní závěry, můžeme právem předpokládat, že obsah stříbra činil ve skutečnosti pravděpodobně 85–95 %. Při uvažované ryžosti okolo 850–950/1000 a zjištěné průměrné hmotnosti 0,546 g lze konstatovat, že průměrný obsah stříbra v mincích zkoumaného mincovního typu byl velmi pravděpodobně cca 0,50 g ($0,546 \times 0,900 = 0,491$).

Srovnání hodnoty mince s dalšími domácími a cizími ražbami a stanovení nominálu

Můžeme se také pokusit porovnat zrno sledované mince (a tedy její hodnotu) s dalšími domácími mincemi a s mincemi cizími, jejichž oběh je u nás doložený. V případě mincí, s nimiž sledovanou ražbu srovnáváme, však můžeme vycházet pouze z údajů uváděných v literatuře.²¹ České brakteáty Václava II. (ražby z let 1278–1300), u kterých je uvedena nejenom jejich průměrná hmotnost, ale i ryžost,²² mají průměrnou hmotnost 0,557 g (0,36–0,74 g) a průměrnou ryžost 881/1000 (0,797–

²¹ Bohužel obvykle chybějí údaje, jakým způsobem byla ryžost stanovena.

²² Cach 1974, s. 43–45, brakteáty č. 851, 852, 854, 857, 858, 859, 860, 863, 870, 872, 873, 874.

0,970). Průměrné zrno těchto českých brakteátů je tedy 0,49 g. Tyto hodnoty hmotnosti, ryzosti i zrna (včetně rozmezí hodnot) jsou prakticky totožné s hodnotami zjištěnými v případě sledovaného typu mince se lvem a orlicí. U moravských brakteátů Václava II. (ražby z let 1278–1300)²³ je udávaná hmotnost v průměru 0,36 g (0,33–0,39 g) a ryzost 844/1000 (0,764–0,900), jejich průměrné zrno odpovídá 0,30 g a je tedy přibližně poloviční oproti sledované ražbě. První parvy ražené za Václava II. po roce 1300 měly průměrnou hmotnost 0,51 g (0,48–0,54 g) a jakost 544/1000,²⁴ obsahovaly tedy průměrně 0,277 g stříbra, což je také cca polovina zrna sledované mince. Pro pražské groše Václava II. udává Karel Castelin²⁵ hodnoty hmotnosti 3,86 g, ryzost 937/1000 a zrno 3,62 g. V práci Lukáše Richtery²⁶ je udáván obsah stříbra v groších Václava II. nepatrně nižší, a to 3,51 g. Jeden pražský groš Václava II. má tedy cca 7,2× až 7,4× vyšší obsah stříbra než sledovaná mince. Pro zjištění hodnoty cizí mince obíhající v našich zemích na přelomu 13. a 14. století můžeme použít údaje o směnných kurzech (vyplývající z dobových písemných pramenů), které předkládá Karel Castelin.²⁷ Ten mimo jiné uvádí, že k roku 1302 měl pražský groš hodnotu $7\frac{1}{2}$ vídeňského feniku, k roku 1316 je tento kurz 1 : $6\frac{1}{2}$ a v roce 1328 platí groš opět $7\frac{1}{2}$ starého vídeňského feniku. Hodnota sledované mince se lvem a orlicí tedy přesně odpovídá českým brakteátům Václava II. a je také velmi blízká hodnotě vídeňských feniků na počátku 14. století. S hodnotou sledované mince souvisí i pokus o určení jejího nominálu. Pokud byla ražena před rokem 1300, pak se jako správné označení jeví termín denár. V případě její ražby až po zavedení grošové měny by adekvátním názvem mohl být fenik, resp. pro českou ražbu se jako vhodnější nabízí pojem peníz.²⁸ Oproti prvním našim parvům je hodnota sledované mince téměř dvojnásobná, užití názvu parvus tedy zřejmě není namístě.

Kvalita ražby

Přestože mincovní kov, ze kterého jsou sledované ražby vyrobeny, je podle nedestruktivních analýz vysoce kvalitní, samotné střížky i kvalita ražby vykazují zjevně nižší úroveň provedení. Střížky jsou často značně nepravidelného tvaru. Poměrně četným jevem je výrazná excentricita – významná část mincovního obrazu často chybí díky tomu, že se část střížku vůbec nedostala do kontaktu s raznicemi. Obvykle se tato excentricita objevuje na lící i rubní straně, část střížku byla tedy zřejmě umístěna mimo ražební plochu spodní raznice, a následně ani horní razidlo, jehož úder by měl být veden v ose dolního razidla, nedopadlo na celou plochu střížku. Exemplářů

²³ Cach 1974, s. 56–58, brakteáty č. 997, 1000, 1006, 1008, 1011, 1015.

²⁴ Údaje o hmotnosti i jakosti převzaty ze: Smolík 1971, s. 12.

²⁵ Castelin 1953, s. 34.

²⁶ Richtera 2013, s. 62.

²⁷ Castelin 1953, s. 95–103.

²⁸ Označení platidla slovem peníz se u nás zřejmě poprvé objevuje v písemných pramenech na konci 13. století – viz: Petráň 2013, s. 166, heslo Peníz.

s výrazně excentricky vyraženými obrazy je mezi 52 evidovanými mincemi celkem 11, což představuje více než 20 %. U tří mincí je ražba patrná pouze na jedné straně střížku. Mince č. 9 v našem souboru a mince č. 16 (inv. č. N/N 27885) v depotu z Loučné Hory²⁹ mají vyražen pouze avers se lvem a na rubní straně je patrný negativní obraz líce, lze tedy hovořit o chyborážbě (brockage). U další mince (katalog č. 40) je naopak vyražený obraz patrný pouze na rubu, kde je orlice. Na druhé straně této mince nejsou pozorovatelné žádné části lva ani perlovce, avšak nejsou zde ani náznaky negativního obrazu orlice či perlovce. Již výše bylo zmíněno, že jen u malé části mincí jsou kvalitně dochovány obrazy lva a orlice v jejich celistvosti. To může být zapříčiněno např. nekvalitním provedením ražby (nedoražením v důsledku přiložení razidla pod úhlem), nebo použitím opotřebovaných raznic, eventuálně i otěrem mince při oběhu. Zmiňované velmi četné vady – nepravidelné střížky, excentricita ražby, jednostranné ražby a nedoražení obrazů, jsou jevy, se kterými se po realizaci grošové reformy a centralizaci výroby mincí v kutnohorském Vlašském dvoře téměř nesetkáváme (alespoň u prvních panovníků, kteří razili pražské groše a parvy). Byť u parvů, první drobné grošové mince, jsou určité vady ražby někdy také patrné, rozhodně se neprojevují takto výrazně a takto četně.

Nálezy – nálezové lokality a další společně nalezené mince

V případě 34 z 52 dosud evidovaných mincí známe blíže i místa jejich nálezu (mince č. 1–34). Celkem se jedná o 16 nálezových lokalit, všechny na území České republiky.³⁰ Pouze ve dvou případech můžeme hovořit o nálezu hromadném. První z nich byl učiněn u obce Červená Třemešná (okres Jičín) a obsahoval dvě diskutované mince se lvem a orlicí (mince č. 2 a 3). Spolu s nimi byla nalezena jedna další drobná, zřejmě jednostranná bezopisová mince, na níž je vyraženo poprsí v perlovci s dlouhými lokny vlasů po obou stranách hlavy (obr. 1). Tuto minci se bohužel zatím nepodařilo přesně určit. S ohledem na zjevnou podobnost vyraženého poprsí s některými slezskými kvartníky³¹ a na metrologické parametry této mince³² by se mohlo jednat o dosud nepopsaný parvus k některému ze slezských kvartníků z přelomu 13. a 14. století.³³ Druhým hromadným nálezem je depot 26 mincí odhalený v lese u Loučné Hory (okres Hradec Králové), který podrobně popsal Vojtěch Brádle.³⁴ Tento soubor obsahoval vedle 17 sledovaných mincí se lvem a orlicí (mince č. 18–34) dále jeden

²⁹ Brádle 2025, s. 76 a 79. Číslo 16 odpovídá číslu mince v textu V. Brádleho.

³⁰ Niže uvedená lokalita exempláře č. 15 u obce Lačnov se nachází na historickém území Moravy nedaleko hranice s Čechami. V současnosti spadá toto místo pod okres Svitavy v Pardubickém kraji.

³¹ Např. kvartníky typu *Friedensburg* 1931, č. 211 a 212. *Friedensburg* připisuje tyto kvartníky Jindřichovi III. Hlohovskému (1273/1274–1309), nověji je kvartník typu *Friedensburg* 1931, č. 212 řazen mezi ražby svídnicko-javorského knížectví z doby Jindřicha, Bernarda a Bolka II. (1301–1326).

³² Hmotnost cca 0,40 g a průměr cca 14 mm.

³³ Blíže k možnému určení této mince (i případným jiným možnostem určení než parvus slezského kvartníku) Brádle 2025, s. 82–83.

³⁴ Brádle 2025.

parvus Václava II. a osm brakteátů, z nichž tři jsou připisovány hlohovskému knížeti Jindřichu III. (1273/1274–1309) nebo jeho synům, další dva jsou pravděpodobně také slezské provenience, a tři olámané a pomačkané brakteáty zůstaly neurčeny. V případě zbývajících 15 exemplářů analyzované mince se známou nálezovou lokalitou se patrně jedná o jednotlivé ztrátové kusy. Na jedné z lokalit, na poli u Chrudimi (okres Chrudim), byly postupně nalezeny dvě sledované mince (mince č. 12 a 13). Místa jejich nálezů leží cca 100 m od sebe. V případě dalších 9 exemplářů (mince č. 35–43) uvedl nálezce pouze příslušný kraj v rámci České republiky. V jednom případě se mělo jednat o Jihomoravský kraj, zbývajících nálezy jsou lokalizovány do českých krajů. Blíže se však u těchto devíti mincí nálezovou lokalitu ověřit nepodařilo. Přehledně jsou četnosti nálezů sledované mince v rámci jednotlivých krajů a okresů uvedeny v tabulkách č. 3 a 4 a na mapě na obrázku č. 2. Ověřené nálezové lokality jsou zakresleny na mapě na obrázku č. 3.

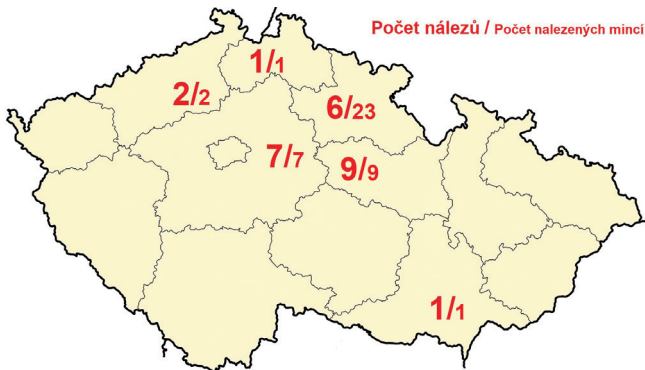
Obr. 1. Blíže neurčená mince nalezená společně se sledovanými mincemi č. 2 a č. 3 (zvětšeno; podle *Tři drobné stříbrné mince, příspěvek #1*. Online.).

Tab. 3. Počet nálezů a počet mincí se lvem a orlicí nalezených v rámci krajů a okresů České republiky – uvedeny pouze ověřené nálezové lokality.

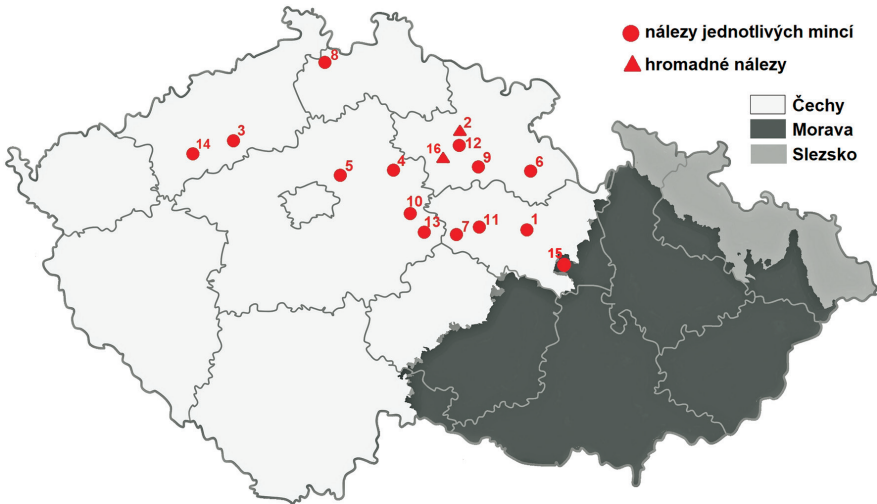
Kraj	Počet nálezů / počet mincí	Okres	Počet nálezů	Počet mincí	Číslo mincí v katalogu
Královéhradecký	5/22	Hradec Králové	3	19	10, 14, 18–34
		Jičín	1	2	2, 3
		Rychnov nad Kněžnou	1	1	7
Pardubický	5/5	Chrudim	3	3	8, 12, 13
		Ústí nad Orlicí	1	1	1
		Svitavy	1	1	17
Středočeský	4/4	Praha východ	1	1	6
		Nymburk	1	1	5
		Kutná Hora	1	1	15
		Kolín	1	1	11
Ústecký	2/2	Louny	2	2	4, 16
Liberecký kraj	1/1	Česká Lípa	1	1	9
Celkem:			17	34	

Tab. 4. Počet nálezů a počet mincí se lvem a orlicí nalezených v rámci krajů České republiky (včetně blíže neověřených nálezových lokalit, u kterých byl uveden pouze kraj).

Kraj	Počet nálezů	Počet mincí	Čísla mincí v katalogu
Královéhradecký	6	23	2, 3, 7, 10, 14, 18–34, 42
Pardubický	9	9	1, 8, 12, 13, 17, 35, 37, 41, 43
Středočeský	7	7	5, 6, 11, 15, 36, 39, 40
Ústecký	2	2	4, 16
Liberecký	1	1	9
Jihomoravský	1	1	38
Celkem:	26	43	

Obr. 2. Mapa se zaznamenanými počty nálezů a počty mincí se lvem a orlicí nalezenými v rámci krajů České republiky (včetně blíže neověřených nálezových lokalit, u kterých byl uveden pouze kraj).

Obr. 3. Mapa České republiky se zanesenými ověřenými nálezovými lokalitami a označením hranic krajů a historického území Čech, Moravy a Slezska v rámci současné České republiky.

Nálezové lokality (čísla odpovídají číslování v mapě na obr. 3):**1.** Pole při severním okraji obce Vysoké Mýto (okres Ústí nad Orlicí)

Mince č.: 1

2. U Červené Třemešné (okres Jičín)Mince č.: 2 a 3 (hromadný nález, obě mince nalezeny společně s 1 další blíže neurčenou mincí, mohlo by se jednat o dosud nepopsaný parvus k některému ze slezských kvartníků)³⁵**3.** Pole jižně od obce Panenský Týnec (okres Louny)

Mince č.: 4

4. Pole západně od obce Netřebice (okres Nymburk)

Mince č.: 5

5. Pole u Brandýsa nad Labem – Staré Boleslavi (okres Praha-východ)

Mince č.: 6

6. Remízek mezi poli jižně od obce Černíkovice (okres Rychnov nad Kněžnou)

Mince č.: 7

7. K.ú. Třemošnice (okres Chrudim)

Mince č.: 8

8. Pole západně od obce Sloup v Čechách (okres Česká Lípa), poblíž lokality s místním názvem „Zátiší“

Mince č.: 9

9. Pole při západním okraji Hradce Králové, městská část Svobodné Dvory (okres Hradec Králové)

Mince č.: 10

10. K.ú. Starý Kolín (okres Kolín)

Mince č.: 11

11. Pole u obce Chrudim (okres Chrudim)

Mince č.: 12 a 13 (mince byly nalezeny v různých dnech na stejné lokalitě cca 100 m od sebe)

12. Pole severozápadně od obce Klenice (okres Hradec Králové)

Mince č.: 14

³⁵ Toto však není jediná zvažovaná možnost určení, blíže viz *Brádle 2025*, s. 82–83.

13. Pole v k. ú. Čáslav (okres Kutná Hora)

Mince č.: 15

14. Les severozápadně od obce Sádek v k. ú. Holedeč (okres Louny)

Mince č.: 16

15. Okraj pole západně od obce Lačnov, k. ú. Moravský Lačnov (okres Svitavy)

Mince č.: 17

16. Les v k. ú. Loučná Hora (okres Hradec Králové)Mince č.: 18–34 (hromadný nález, viz *Brádle 2025*)

Při pohledu na mapu se zakreslenými ověřenými náleзовými lokalitami (obr. 3) je zřetelná výrazná koncentrace nálezů v oblasti severovýchodních Čech. Konkrétněji lze tuto oblast popsat jako jihozápadní část Královéhradeckého kraje, západní část Pardubického kraje a část kraje Středočeského, přiléhající k předchozím dvěma krajům. V pomyslném kruhu o poloměru cca 37 km se nachází 11 ze 16 známých lokalit,³⁶ na kterých bylo nalezeno 29 z 34 mincí s ověřenými náleзовými lokalitami. Relativně blízko (ve vzdálenosti cca 8 km) od středu tohoto kruhu se nachází královské a od počátku 14. století královské věnné město Hradec Králové. Pokud budeme brát v úvahu i nálezy, u nichž známe pouze kraj, ve kterém byl nález učiněn, pak signifikantně naroste počet nálezů v Pardubickém kraji (z 5 nálezů na 4 lokalitách na 9 nálezů) a ve Středočeském kraji (ze 4 na 7). Oblast hlavní koncentrace nálezů se tak velmi pravděpodobně významněji nezmění ani po případném zahrnutí těchto blíže neurčených náleзовých lokalit (viz mapa na obr. 2). Za zásadní můžeme považovat informaci, že dosud známé nálezy sledované mince se lvem a orlicí pocházejí pouze z území České republiky, respektive z území současných Čech a z jedné blíže neurčené lokality v Jihomoravském kraji. Není známa žádná informace o nálezech ze sousedních států.³⁷

Ikonografie

O významu obrazu lva vyraženého na lici mince není větších pochyb. Jedná se o ztvárnění symbolu panovnické moci vládce Českého království. Lev se jako symbol panovnické moci na českých mincích objevil poprvé zřejmě na denárech Soběslava II. (1173–1178),³⁸ tehdy ještě jako lev jednoocasý; nejstarší vyobrazení heraldické figury dvouocasého lva na mincích známe z velkých brakteátů Přemysla Otakara II.

³⁶ Jde o lokality č.: 1, 2, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 16.

³⁷ Dle sdělení Prof. dr. hab. B. Paszkiewiczze nejsou známé nálezy sledované mince se lvem a orlicí ze Slezska či Polska a dle sdělení Mgr. Marka Budaje, Ph.D. není známý její výskyt v náleзовém materiálu ani z oblasti Slovenska, resp. Uher. Oběma jmenovaným tímto děkujeme za sdělení informace.

³⁸ Denár typu Cach č. 618.

(1253–1278).³⁹ Výtvarné provedení figury českého dvouocasého lva se i na mincích vyvíjelo, způsob jeho vyobrazení se přechodně ustálil v grošovém období, kdy základní markanty – především hříva vyvedená ze tří řad půlměsíčků – zůstávaly po dlouhou dobu neměnné. Ztvárnění lva na sledovaných mincích je poněkud odlišné, nezvyklá je především hříva tvořená nepravidelně uspořádanými kruhovými body. Vcelku jednoznačně je možné konstatovat, že se nejedná o práci rytců dodávajících razidla do kutnohorské mincovny na počátku 14. století a ani později v době grošové. Na druhou stranu nelze vyloučit, že se rytec vytvářející obraz lva na raznicích pro sledované mince nemohl tvarem lva známým z grošových mincí inspirovat. Tvarově blízké vyobrazení lva (nikoliv však naprostou shodu) můžeme nalézt na následujících nedávno nově popsáných mincích. První z nich byla publikována v roce 2014,⁴⁰ jde o ražbu s poprsím panovníka na jedné straně a českým lvem na straně druhé (obr. 4). Tuto minci je možné díky přítomnosti poprsí na straně s poprsím panovníka spojit se jménem Václav, na základě dalších indicií pak autoři článku tuto minci připisují králi Václavu II., dobu její ražby kladou do období mezi roky 1283 až 1300 a považují ji za český (nikoliv moravský) obol. Tato mince je autory také považována za první doklad paralelní ražby dvoustranných mincí a brakteátů u nás za panování Václava II. Dalšími dvěma mincemi jsou denár fenikového typu a k němu příslušný půldenár (obol) s obrazem českého lva na jedné a trůnícího panovníka na druhé straně. Obol byl nalezen spolu s dalšími českými mincemi v 90. letech 20. století v přístavu Caesarea Maritima v dnešním Izraeli.⁴¹ Denár byl nalezen v roce 1997 při archeologickém výzkumu v pražské Celetné ulici v Sixtově domě (č.p. 553).⁴² Tento denár i k němu patřící obol byly R. Zaoralem na základě nálezových okolností a ikonografické shody určeny jako ražby patřící nejpravděpodobněji Přemyslu Otakarovi II., avšak již z doby jeho odboje proti otci Václavu I. v letech 1247–1249, a jejich ražbu předpokládá v pražské mincovně.

Obr. 4. Obol Václava II. z let 1283–1300 s vyobrazením českého lva podobným jako na diskutované minci (zvětšeno; podle *Aurea Numismatika*, aukce č. 113, pol. 56. Online.).

³⁹ Brakteáty typu Cach č. 762, 769 a 770.

⁴⁰ *Militký – Videman 2014*.

⁴¹ *Zaoral 2006*, s. 310, mince č. 2. (obr. 1).

⁴² *Zaoral 2006*, s. 311, obr. 2.

Ztotožnění orlice na rubní straně mince s některou ze známých erbovnic orlic a objasnění jejího symbolického významu je náročnějším úkolem. Orlice se ve 12. až 14. století poměrně běžně vyskytuje na ražbách okolních zemí.⁴³ Najdeme ji na mincích ražených na území Polska a Slezska i říšských držav bezprostředně sousedících s Českým královstvím. Orlice se objevuje i na našich domácích ražbách, byť méně často než v okolních zemích. V případě našich mincí se s vyobrazením orlice setkáváme poprvé zřejmě na denáru knížete Bedřicha (z let jeho druhé vlády, tj. 1178–1189),⁴⁴ na kterém by měla představovat svatováclavskou orlici. Dále je orlice vyobrazena na některých moravských dvoustranných denárech markraběte Vladislava Jindřicha (1197–1222)⁴⁵ a také na moravských ražbách Přemysla Otakara II. (1253–1278).⁴⁶ V průběhu 13. století však orlice na našich mincích nebyla často používaným symbolem. Z 80. či 90. let 13. století, tedy z doby nedlouho před grošovou reformou, pochází také brakteát s obrazem orlice,⁴⁷ který je ve světle nálezů nově připisován Václavu II.⁴⁸ U orlice na tomto brakteátu můžeme pozorovat určitou podobu v celkovém vzezření i v některých detailech (perizonium, zářezy na horní hraně křídel, tečkování na hrudi) s orlicí na námi sledované ražbě. Po roce 1300 orlice z našich mincí na několik desetiletí zcela mizí a znovu se objevuje až v 60. letech 14. století na dutých haléřích markraběte Jana Jindřicha (1349–1375).⁴⁹ Od té doby se na mincích moravských markrabat a na ražbách moravských měst s obrazem orlice setkáváme zcela běžně, ovšem vždy jde o orlici korunovanou. Na českých mincích se během tzv. grošového období orlice objevuje pouze jednou, a to na sklonku vlády Karla IV. (1346–1378) a v prvních letech vlády Václava IV. (1378–1419) na dvoustranném haléři s obrazy českého lva a svatováclavské orlice.⁵⁰ Odlišná situace je v okolních zemích. Především na ražbách slezských⁵¹ a braniborských⁵² se orlice, často i značně podobná orlici vyobrazené na naší minci, vyskytuje poměrně běžně. Nabízí se tak celá řada možností, jak význam orlice na sledované minci vykládat. O polskou či slezskou orlici by se mohlo jednat v souvislosti s aktivitami krále Václava II. (a obdobně i prvních Lucemburků na českém trůnu) v Polsku a ve slezských knížectvích. Braniborská by mohla být vzhledem k poručnictví a regentské vládě Oty V. Braniborského v Čechách v době po smrti Přemysla Otakara II., případně později v letech 1373–1415 za časů personální unie Braniborského markrabství a Českého království. Vyobrazení říšské orlice by mohlo souviset např. se sňatkem Václava II. s Gutou Habsburskou, dcerou římského

⁴³ S výjimkou Uherského království, kde v dané době orlice nebyla častou figurou vyobrazovanou na mincích.

⁴⁴ Denár typu Cach č. 636.

⁴⁵ Denáry typu Cach č. 875 a 887.

⁴⁶ Denáry typu Cach č. 898 a 907

⁴⁷ *Friedensburg 1931*, č. 800.

⁴⁸ *Schneider – Smělý 2019*.

⁴⁹ *Sejbal 1955*.

⁵⁰ *Hána 2005*, katalog: č. VI. a, s. 123.

⁵¹ Viz např. *Friedensburg 1931*.

⁵² Viz např. *Bahrfeldt 1889*.

krále Rudolfa I. Habsburského, k němuž došlo v roce 1285 v Chebu, náležejícím tehdy ke Svaté říši římské.⁵³ Mezi roky 1253 a 1349 byl český král zároveň moravským markrabětem (s výjimkou let 1278–1283, kdy byla Morava v držení Rudolfa I. Habsburského), překvapující by proto nebylo ani použití symbolu moravské orlice. Rovněž svatováclavská (nazývaná také plamenná či přemyslovská) orlice se nabízí jako vcelku logická identifikace vyobrazení na minci, neboť tato symbolizovala nejenom přemyslovský rod, ale především hlavního zemského patrona. Postavu svatého Václava, případně svatováclavskou orlici, tak nacházíme na mincích nejenom přemyslovských vládců, ale i za panování Lucemburků (na parvech Jana Lucemburského a Karla IV., na dutém haléři Karla IV., na dvoustranném haléři se lvem a orlicí z přelomu vlády Karla IV. a Václava IV., na dukátu Václava IV.).

Samotné vyobrazení orlice tedy s přiřazením mince a identifikací jejího emitenta příliš nepomůže. Dle výše uvedených skutečností by se mohlo jednat o orlici moravskou, slezskou nebo polskou, braniborskou či říšskou, případně svatováclavskou. Pro každou z těchto eventualit se nabízí určité více či méně pádné zdůvodnění i případné protiargumenty, proč by se právě takováto orlice měla objevit na minci, na jejíž druhé straně je umístěn dvouocasý český lev. Vyobrazení orlice na minci není natolik precizní, aby ji bylo možné podle případných atributů jednoznačně ztotožnit s některou z uvedených variant. Za podstatný znak je zřejmě třeba považovat absenci koruny na hlavě orlice, díky čemuž můžeme zřejmě vyloučit orlici symbolizující Moravské markrabství či Polské království.

Společný výskyt figur dvouocasého lva a orlice na mincích

S oběma symboly (lvem i orlicí) na jedné minci se setkáváme také ve vícero případech. Poprvé se u nás objevují společně na minci moravského markraběte Vladislava Jindřicha, konkrétně na moravském denáru typu Cach č. 875 přisuzovaném jeho druhé markraběcí vládě v letech 1197–1222. Na tomto denáru má však lev ocas pouze jednoduchý (s jedním pramenem). Teprve na moravském denáru Přemysla Otakara II. typu Cach č. 899 jsou na jedné straně mince umístěny půlené postavy orlice a dalšího zvířete (lva?) a na druhé straně dvouocasý lev.

Analyzované mince jsou svým provedením zřejmě nejbližší vzácné denáry⁵⁴ (někdy označované také jako parvy) připisované českému a polskému králi Václavu II. (obr. 5), ražené pravděpodobně v Krakově v souvislosti s jeho politickými aktivitami a bojem o polskou královskou korunu. Jedná se rovněž o bezpopisové dvoustranné mince se lvem a orlicí v perlovcových kruzích.⁵⁵ Tyto mince však mají odlišnou hmotnost i rozměry. Průměrná hmotnost pěti exemplářů se známou metrologií je 0,38 g (0,34–0,41 g)⁵⁶ a velikost střížku popsáná u tří mincí se pohybuje v rozmezí

⁵³ Tuto úvahu vyslovil v rámci diskuse o sledované minci PhDr. Roman Zaoral.

⁵⁴ *Żebrawski 1857*, s. 628, č. 11; *Stronczyński 1885*, s. 8; *Friedensburg 1904*, č. 656A; *Friedensburg 1931*, č. 293; *Paszkiewicz 2001*, Aneks 2 (Ryc. II.c), č. 13 a 14.

⁵⁵ Za lícní stranu této mince považují polští autoři obvykle stranu s orlicí.

⁵⁶ Hmotnosti viz: *Żebrawski 1857*, s. 628, č. 11; *Friedensburg 1904*, s. 49, č. 656A; *Paszkiewicz 2001*, s. 36–37, č. 13 a 14; *Drobné peníze grošového období, příspěvek #3226*. Online.

13,0–13,3 mm.⁵⁷ Obrazy vyražené na této minci jsou sice velmi podobné, ale nikoliv shodné. K nejvýraznějším rozdílům patří přítomnost koruny na hlavě orlice,⁵⁸ odlišný postoj lva, jiné zakončení pramenů ocasu lva, jemněji provedený perlovec. Odlišnosti lze nalézt i v mnoha dalších detailech. Přestože pro srovnání je k dispozici jen velmi omezený počet „krakovských denárů“ Václava II., zdá se, že se oproti sledované minci se vyznačují celkově vyšší kvalitou zpracování střížků i samotné ražby. Navzdory určité podobnosti se sledovanou mincí nelze předpokládat, že by obě tyto ražby pocházely ze stejné dílny, nebo že by byly dílem téhož řezače želez. Tento závěr podporují i dosud známé nálezy „krakovských denárů“, které pocházejí výhradně z Polska. Dva exempláře byly nalezeny přímo v Krakově,⁵⁹ další dva u obce Bzów (část města Zawiercie) ve Slezsku,⁶⁰ přibližně 50 km severozápadně od Krakova, a jeden exemplář má pocházet (dle neověřené informace) z blíže neurčeného místa v Mazovsku.⁶¹ Korunovaná orlice na polských ražbách Václava II. symbolizuje buď Krakovské knížectví, nebo pravděpodobněji Polské království. Podrobněji se této minci, významu orlice na ní, a jejímu přiřazení věnuje B. Paszkiewicz, který uvádí, že se jedná o polskou ražbu Václava II. raženou pravděpodobně po roce 1300 v Krakově.⁶²

Obr. 5. Denár (parvus?) Václava II. ražený pro Krakovské knížectví, nebo Polské království pravděpodobně po roce 1300 v mincovně Krakov.⁶³ (zvětšeno; podle: *Drobné mince grošového období*, příspěvek #3226. Online.)

⁵⁷ Velikost mincí viz: Paszkiewicz 2001, s. 36–37, č. 13 a 14; *Drobné peníze grošového období*, příspěvek #3226. Online.

⁵⁸ Starší autoři (Żebrowski 1857; Stronczyński 1885) uvádějí, že orlice není korunovaná, toto vyvrací Paszkiewicz 2001, s. 29. Zajímavá je nejednotnost v orientaci hlavy orlice, u pěti exemplářů uvedených v pozn. č. 60 má orlice ve třech případech hlavu otočenou heraldicky doleva a dvakrát je hlava orientována doprava.

⁵⁹ Żebrowski 1857, s. 628.

⁶⁰ Paszkiewicz 2001, s. 28.

⁶¹ Viz *Drobné peníze grošového období*, příspěvek #3226. Online.

⁶² Paszkiewicz 2001, s. 30–31.

⁶³ Paszkiewicz 2001, č. 13 a 14.

S osobou Václava II. jsou spojovány i další mince s českým lvem a orlicí. Jedná se o braniborské ražby z mincovny ve Špandavě, tradičně u nás přiřazované markraběti Otovi V. zvanému Dlouhý⁶⁴ a časům jeho poručnické vlády v Čechách (1278–1283). Dle novějšího zpracování Hanse-Dietera Dannenberga⁶⁵ jsou však tyto mince o něco starší (okolo roku 1260) a český lev na nich vyjadřuje příbuzenský svazek markraběte Oty III. a krále Přemysla Otakara II.⁶⁶ U těchto ražeb se bude jednat o orlici braniborskou. Dále jsou lev i orlice zobrazení na již jmenovaném kutnohorském haléři⁶⁷ z přelomu vlády Karla IV. a Václava IV. Orlice na rubu této mince je orlicí svatováclavskou a symbolizuje zde postavu hlavního patrona českých zemí svatého Václava. Mincovna ve Slezské Vratislavi za Jindřicha VI. (1311–1335), posledního vratislavského knížete z rodu Piastovců,⁶⁸ a potom po celou dobu vlády prvních tří Lucemburků v zemích Koruny české rovněž produkovala haléře, které kromě zjednodušených opisů nesly na jedné straně obraz dvouocasého lva a na druhé slezskou orlici.⁶⁹ Další mincí s českým lvem a slezskou orlicí, ovšem až ze druhé poloviny 15. století, je halér z kladské mincovny, ražený podle vratislavského vzoru. Dříve byla tato mince přisuzována Půtovi III. z Častolovic⁷⁰ (vládl v Kladsku do roku 1435, od roku 1422 jako hejtman a od roku 1434 jako dědičný pán), nově je tato mince klade-na do doby, kdy byl pánem Kladska Jiří z Poděbrad (1454–1465).⁷¹

Figury lva a orlice ve výtvarném umění

Vyobrazení figur obou zvířat můžeme nalézt nejenom na mincích. Objevuje se také na erbech, pečetích,⁷² malbách i plastikách a také na iluminacích středověkých rukopisů. Právě na jedné takové iluminaci, jež je součástí Pasionálu abatyše Kunhuty, můžeme spatřit obě zvířata ztvárněná velmi podobným způsobem, jako je tomu na sledované minci. Na dedikačním listu tohoto rukopisu, který vznikl zhruba mezi roky 1312 a 1321, je zobrazena postava abatyše Kunhuty sedící na trůnu pod zdobným baldachýnem, nad nímž jsou po jeho levé a pravé straně umístěny štíty s figurami dvouocasého lva a svatováclavské orlice (obr. 6). Význam lva a orlice je zde explicitně vyjádřen nápisy nad štíty (Čechy a sv. Václav). Při pohledu na obě zvířata pozorujeme řadu shodných znaků s figurami lva i orlice z naší mince. Lev na iluminaci má dozadu prohnutý krk, vzadu na krku vystupují výrazné chomáče

⁶⁴ Fiala 1889, č. 796 a 797. *Bahrjfeld* 1889 řadí tyto mince (č. 235, 237a, 237b) do období spoluvlády potomků braniborských markrabat Oty III. a Jana I. a konkrétně tyto ražby přiřazuje Albrechtovi III.

⁶⁵ Dannenberg 1997, č. 67 a 68.

⁶⁶ Manželkou markraběte Oty III. byla Božena (zvaná též Beatrix), sestra krále Přemysla Otakara II.

⁶⁷ Hána 2005, katalog: č. VI. a, s. 123.

⁶⁸ Jindřich VI. přijal roku 1327 Vratislavské knížectví jako léno od českého krále Jana Lucemburského a po jeho smrti připadlo knížectví českému králi. Od roku 1327 byly ve Vratislavi raženy mince se lvem a orlicí (*Paszkiewicz* 2021, *Cześć II Katalog*: 1.1).

⁶⁹ *Paszkiewicz* 2021, *Cześć II Katalog*: 1.2, 1.3, 1.4 a 1.6.

⁷⁰ *Friedensburg* 1931, č. 379.

⁷¹ *Paszkiewicz* 2021, *Cześć II Katalog*: 13.7.

⁷² Společné vyobrazení českého lva a orlice najdeme např. na pečeti krále Přemysla Otakara II. z roku 1270.

chlupů, hřiva na těle a krku je tvořena nepravidelně rozmístěnými kruhovými body, rovné horní a zahnuté dolní končetiny jsou zakončeny tlapami s výraznými prsty. U orlice je zřetelná obdoba v provedení křídel včetně perizonia, trojlístků a pilovité horní hrany. Pařáty z tenkých linek a vějířovité rozmístění ocasních per i pozice nekorunované hlavy orlice také jeví výraznou podobnost s orlicí na minci. Námitka by snad mohla být vznesena stran absence plamenů u orlice na sledované minci, které např. u plamenné orlice na haléři z přelomu vlády Karla IV. a Václava IV.⁷³ patrné jsou. Na jiné minci, českém brakteátu z konce vlády Václava II.,⁷⁴ kde se velmi pravděpodobně bude rovněž jednat o svatováclavskou orlici, však plameny také nejsou vyobrazeny. Pozorujeme tedy značnou shodu v provedení figur lva a orlice na sledované minci se lvem a orlicí v iluminovaném rukopisu vytvořeném zřejmě na přelomu prvního a druhého desetiletí 14. století v prostředí blízkém královskému dvoru a přemyslovskému rodu.⁷⁵

Obr. 6. Srovnání vyobrazení českého lva a svatováclavské orlice na dedikačním obraze pasionálu abatyše Kunhuty (podle *Pasionál abatyše Kunhuty*. Online.) se lvem a orlicí na sledované minci (mince: lev – avers mince č. 5, orlice – revers mince č. 46, zvětšeno).

⁷³ Hána 2005, katalog: č. VI. a, s. 123.

⁷⁴ *Friedensburg* 1931, č. 800. Nově je tato mince určena jako český brakteát Václava II. z 80.–90. let 13. století.

⁷⁵ Objednavatelka rukopisu Kunhuta byla sestrou krále Václava II. Její manželství s Boleslavem Mazovským bylo po papežském dispenzu rozvedeno a v roce 1302 Kunhuta vstoupila do kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě. Téhož roku se stala abatyší kláštera, kterou byla až do své smrti v roce 1321.

Shrnutí zjištěných informací o minci

- dvoustranná bezopisová mince s figurami českého dvouocasého lva na jedné a nekorunované orlice na druhé straně, obě figury jsou umístěny v perlovcovém kruhu
- mincovní střížky jsou ze slitiny stříbra vysoké jakosti
- průměrná hmotnost je 0,546 g, ryzost 850–950/1000, zrno 0,49 g hmotnost, ryzost i zrno jsou shodné s českými brakteáty Václava II.
- dle zjištěného obsahu stříbra je vnitřní hodnota mince téměř shodná s vídeňskými feniky z počátku 14. století (dle dobového kurzu vídeňského feniku vůči pražskému groši)
- mince má přibližně dvojnásobný obsah stříbra oproti parvům Václava II. i oproti moravským brakteátům Václava II.
- horší kvalita provedení ražby – četné excentrické ražby, nedoražení obrazů, nepravidelný tvar střížků
- zvýšená koncentrace nálezů v oblasti severovýchodních Čech
- nejsou známy žádné nálezy sledované mince z cizích území
- pouze ve dvou nálezech výskyt spolu s jinými mincemi
- společně nalezenými jinými mincemi jsou: 1 parvus Václava II., 3 slezské brakteáty Jindřicha III. Hlohovského (1273/1274–1309) nebo jeho synů, 2 blíže neurčené (pravděpodobně slezské) brakteáty, 3 olámané a pomačkané blíže neurčitelné brakteáty, 1 blíže neurčená drobná jednostranná mince (mohlo by jít o dosud nepopsaný parvus k některému ze slezských kvartníků, toto určení však není zcela jisté)⁷⁶

Závěr

Ve světle dosud zjištěných informací se jako nejpravděpodobnější jeví úvaha, že zkoumaná mince je českou ražbou Václava II. z období před grošovou reformou. Její produkce mohla být realizována v některé z mincoven, které byly v provozu před rokem 1300. Díky zvýšené koncentraci nálezových lokalit v oblasti severovýchodních Čech se z mincoven, u nichž je doložena činnost v dané době,⁷⁷ nabízí snad mincovna ve Vysokém Mýtě. Přestože Vysoké Mýto neleží ve středu oblasti se zvýšenou četností nálezů, nachází se na jejím jihozápadním okraji. Orlici na minci Václava II. bychom pak mohli interpretovat nejspíše jako orlici svatováclavskou, čemuž ikonograficky poměrně dobře odpovídá. Je zde však jeden významný protipříklad. Sledovaná mince je dvoustrannou ražbou. Tradičně se uvádí, že za vlády Václava II. byly před rokem 1300 u nás raženy pouze jednostranné brakteáty. První nedávno popsanou výjimkou je dvoustranný obol,⁷⁸ známý dosud pouze ve čtyřech

⁷⁶ Blíže ke společně nalezeným mincím *Brádle 2025*, s. 82–83 a 86–87.

⁷⁷ *Castelin 1953*, s. 18–19.

⁷⁸ *Militký – Videman 2014*.

exemplářích,⁷⁹ jehož ražba je kladena do let 1283–1300. Námi sledovaná mince by tedy byla teprve druhým případem ražby dvoustranné mince u nás za panování Václava II. před realizací grošové reformy a zároveň první takovou mincí o hodnotě denáru.⁸⁰ Teorii o ražbě této mince u nás nedlouho před rokem 1300 tedy nemůžeme považovat za jednoznačně prokázanou, nejedná se ani o jediné možné vysvětlení toho, kdy a kde byla sledovaná mince ražena. Její výskyt v nálezech společně s dalšími mincemi je znám dosud pouze ve dvou případech a tyto mince neumožňují přesnější dataci než poslední čtvrtina 13. století až první desetiletí 14. století. Navíc jedinou společně nalezenou mincí české provenience je parvus Václava II., který vznikl jistě až po roce 1300. Ostatní mince nalezené spolu se sledovanou ražbou jsou brakteáty slezské či pravděpodobně slezské (případně jde o neurčitelné zlomky brakteátů) a jedna přesněji neurčená, možná také slezská mince. Vzhledem k absenci naší mince v nálezech z území Slezska však můžeme při pátrání po místě jejího původu přičítat této slezské stopě zřejmě spíše menší váhu. Zajímavou teorií stran možnosti vzniku mince v Čechách, avšak až po roce 1300, vyslovil ve svém rozboru depotu z Loučné Hory Vojtěch Brádle.⁸¹ Shodně s názorem autorů tohoto článku se domnívá, že po roce 1300 tato mince nemohla vzniknout v kutnohorské vládní mincovně ve Vlašském dvoře. Tam se tehdy razily pouze nové mince grošové měny – pražské groše a parvy, jejichž vzhled a kvalita provedení jsou odlišné, na výrazně vyšší technické i výtvarné úrovni. Neodpovídá ani obsah drahého kovu v minci. Na druhou stranu v této době měl být v provozu stran produkce mincí pouze Vlašský dvůr. Přesto V. Brádle nachází vysvětlení, kdy a proč by mohla takováto mince u nás nedlouho po roce 1300 vzniknout, i proč se nachází ve zvýšené míře právě v severovýchodních Čechách.⁸² V neklidných dobách po vymření Přemyslovců se na českém trůnu nejdříve prostrídal Jindřich Korutanský (1306 a 1307–1310) s Rudolfem Habsburským (1306–1307). Po Rudolfově časně smrti a opětovném nástupu Jindřicha na trůn Habsburkové dál usilovali o vládu v Čechách a o titul českého krále, kterým se nově měl stát rakouský vévoda Fridrich I. Sličný. Pro tento záměr získali podporu již dvojnásobné královské vdovy Elišky Rejčky. Ta poskytla jejich vojsku zázemí ve svých věnných městech – Hradci Králové, Chrudimi, Poličce, Vysokém Mýtě a Jaroměři. Habsburská posádka byla v těchto městech od podzimu roku 1307 do léta roku 1308, kdy se po nečekané smrti Fridrichova otce, římského krále Albrechta I. Habsburského, z Čech Fridrichova vojska stáhla. Nelze přehlédnout, že zmíněná věnná města se nacházejí přímo v oblasti se zvýšeným výskytem nálezů sledované mince či na jejím okraji. A v případě Hradce Králové, Chrudimi a Vysokého Mýta evidujeme nálezy sledované mince přímo z těchto měst či jejich bezprostředního okolí (obr. 7). Je tedy možné, že v některém z uvedených věnných měst tehdy mohla být v provozu mincovna, pokrývající

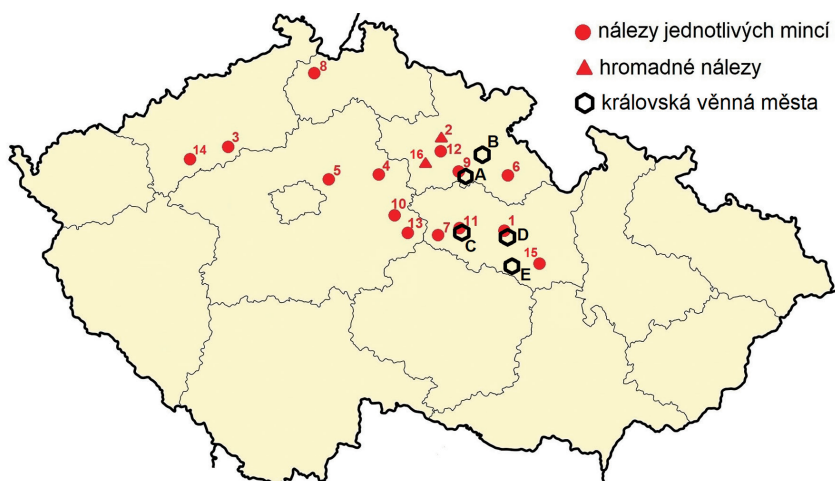
⁷⁹ Tři exempláře byly publikovány v odborném periodiku (*Militký – Videman 2014*) a další exemplář byl zaznamenán ve 113. aukci firmy Aurea Numismatika, položka č. 56.

⁸⁰ Je možné, že mezi dvoustranné ražby z doby Václava II. patří i některé z fenikových mincí, napodobujících řezenské feniky, jejichž ražba je kladena do plzeňské mincovny. Tato dosud neuzavřená otázka byla diskutována např. zde: *Kaiser – Militký 2006; Hus 2014*.

⁸¹ *Brádle 2025*, s. 83–85.

⁸² Ani V. Brádle však tuto svoji teorii nepovažuje za jediné možné vysvětlení toho, kdy a kde mince vznikla.

potřebu finanční hotovosti pro habsburské vojenské posádky. Problematický je v tomto případě obsah drahého kovu v minci. Zdánlivým protiargumentem je listina, v níž se Albrecht I. Habsburský spolu se synem Fridrichem I. zavazují zachovat hodnotu stávající mince – groše i parvu.⁸³ Na druhou stranu, jak bylo výše uvedeno, sledovaná mince obsahem stříbra v dané době téměř přesně odpovídá hodnotě vídeňských feniků, tedy mincím z Fridrichova dominia. Otázku, proč byly na této minci použity figury českého lva a orlice, můžeme zodpovědět snad tím, že претендент českého trůnu ponechal českého lva na minci ražené na území Českého království. Lev podobného vzezření byl navíc přítomen i na jiné soudobé české minci (parvu). Orlice by se možná v tomto případě dala vykládat jako říšská a důvodem, proč je na minci orlice a nikoliv koruna (jako na parvech a groších), by mohla být snaha o obrazové odlišení mince jiné hodnoty. I tuto teorii V. Brádleho je třeba brát při pátrání po původu mince v úvahu. Svědčit v její prospěch by snad mohla i popisovaná poněkud horší kvalita ražby mince, jež navádí k úvaze o výrobě v nějaké provizorní mincovně, i samotný vzhled mince, který je snad poněkud bližší spíše mincím počátku 14. století než posledním českým denárům. Eventualitu, že sledované mince byly raženy ve Slezsku či Braniborech, považují autoři článku za nejméně pravděpodobnou. Hovoří proti tomu především nálezové lokality a neodpovídají ani metrologické parametry. Slezské kvartníky byly sice také raženy ze stříbra o vysoké ryzosti, ale jejich hmotnost byla cca 1,7 g a hmotnost jejich dílů (parvů) byla zase o něco nižší, než má sledovaná mince. Hmotnost braniborských ražeb dříve připisovaných do období regentské vlády braniborského markraběte v Čechách (1278–1283) bývá obvykle uváděna o něco vyšší, než je průměrná hmotnost sledované mince.⁸⁴

Obr. 7. Mapa České republiky se zakreslenými ověřenými nálezovými lokalitami a královskými věnnými městy královny Elišky Rejčky: A – Hradec Králové, B – Jaroměř, C – Chrudim, D – Vysoké Mýto, E – Polička.

⁸³ Viz Brádle 2025, s. 85.

⁸⁴ Bahrjeldt 1889, s. 167; Dannenberg 1997, s. 90.

Jednoznačně zatím na otázku, kdy přesně a kým byla zkoumaná mince ražena, odpovědět nelze. Na základě dosud známých informací je jednou z pravděpodobných možností její ražba v Čechách za panování Václava II. v letech 1283–1300, dost možná v některé z východočeských mincoven (snad ve Vysokém Mýtě). Další možností je ražba mince v některém z východočeských věnných měst v době od podzimu 1307 do léta 1308, kdy byla tato města obsazena habsburskými posádkami s cílem získat českou korunu pro rakouského vévodu Fridricha I. Sličného. Doufejme, že nové, lépe datovatelné nálezy sledované mince přinesou další informace a pomohou nám přesněji určit kdo, kdy a kde tuto zajímavou minci nechal razit.⁸⁵

Literatura:

- Bahrfeldt, E. 1889: Das Münzwesen der Mark Brandenburg: Von den ältesten Zeiten bis zum Anfange der Regierung der Hohenzollern. Berlin.*
- Brádle, V. 2025: Nález středověkých mincí u Loučné Hory (okr. Hradec Králové). Numismatické listy 78/(2023), s. 75–90.*
- Cach, F. 1974: Nejstarší české mince III. České a moravské mince doby brakteátové. Praha.*
- Castelin, K. 1953: Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300–1471. Praha.*
- Dannenberg, H. D. 1997: Die brandenburgischen Denare des 13. und 14. Jahrhunderts. Berlin.*
- Emmerig, H. 1993: Der Regensburger Pfennig: Die Münzprägung in Regensburg vom 12. Jahrhundert bis 1409. Berlin.*
- Fiala, E. 1889: Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Medaillen des Max Donebauer. Praha.*
- Friedensburg, F. 1904: Schlesiens Munzgeschichte im Mittelalter: Ergänzungsband, Codex diplomaticus Silesiae XXIII. Breslau.*
- Friedensburg, F. 1931: Die schlesischen Münzen des Mittelalters. Breslau.*
- Hána, J. 2005: Haléře „Rotlevovy“ a „Kaplířovy“. Příspěvek k chronologii české drobné mince z let 1346–1384. Numismatický sborník 20, s. 109–126.*
- Hus, M. 2014: Mincování. In: Malivánková Wasková M. – Douša, J.: Dějiny města Plzně 1: Do roku 1788, s. 365–374. Plzeň.*
- Kaiser, L. – Milítký, J. 2006: Hromadný nález mincí 2. poloviny 13. století ze Starého Plzeňce (okr. Plzeň-jih). Numismatický sborník 21, s. 234–241.*
- Koch, B. 1994: Corpus Nummorum Austriacorum. Wien.*
- Kraut, J. C. – Stern, W. B. 2000: The Density of Gold-Silver-Copper Alloys and its Calculation from the Chemical Composition. Gold Bulletin 33(2), s. 52–55.*
- Milítký, J. – Videman, J. 2014: Neznámá dvoustranná mince Václava II. nápisem WENZLA (nebo WENZLE). Numismatické listy 69/3–4, s. 133–138.*
- Paszkiewicz, B. 2001: Reforma monetarna króla Wacława II w Polsce. Wiadomości Numizmatyczne XLV, Zeszyt 1 (171), s. 23–44.*

⁸⁵ Výzkum autorů byl prezentován v rámci konference Numismatica Centroeuropea:

Cihlář, Jan – Richtera, Lukáš. Newly Described Coin with a Lion and Eagle Dated to the Late 13th or Early 14th Century / Dosud nepopsaný peníz se lvem a orlicí z přelomu 13. a 14. století. NUMISMATICA CENTROEUROPAEA VII. Topical Issues of the Central European Numismatics. Visegrád, Mátyás Király Múzeum, Fő utca 29, Maďarsko, 18. 9. 2024.

- Paszkievicz, B. 2021: Silesiorum moneta czyli mennictwo śląskie w późnym średniowieczu (1419–1526) z katalogiem monet śląskich, kłodzkich i lużyckich z lat 1327–1526, Wrocław-Warszawa.*
- Petráň, Z. 2013: Ilustrovaná encyklopedie české, moravské a slezské numismatiky. Praha.*
- Richtera, L. 2013: Jednostranná ražba groše Václava IV. a její souvislost se zhoršující se kvalitou reliéfu pražských grošů. Folia Numismatica 27/1, s. 53–66.*
- Sejbal, J. 1955: Moravský brakteátový haléf z poloviny 14. století. Numismatické listy 10, s. 70–76.*
- Schneider, P. – Smělý, T. 2019: Ein Pfennigfund vom Einzelhof Kocourov bei Písek (Südböhmische Region, Tschechische Republik), verborgen um 1285. In: Stermitz, M. (ed.): Sammlungen und Sammler. Tagungsband zum 8. Österreichischen Numismatikertag. Kärntner Museumsschriften 86, s. 251–258.*
- Smolík, J. 1971: Pražské groše a jejich díly (1300–1547). Praha 1894 (reedice s doplňky K. Castelina a I. Pánka), Praha.*
- Stronczyński, K. 1885: Dawne monety polskie Dynastii Piastów i Jagiellonów, cz. 3. Piotrków.*
- Zaoral, R. 2006: Nález českých a moravských mincí 13. století z přístavního města Cesarea [Kaisareia] (Izrael). Numismatický sborník 21, s. 310–313.*
- Żebrawski, T. 1857: Wiadomości numizmatyczne, Czas Dodatek Miesięczny.*

Internetové zdroje

- Aurea Numismatika*, sálová aukce č. 113/2024, pol. č. 56. Online. In: Livebid.cz. Dostupné z: https://livebid.cz/auction/aurea_113/detail/56. [Cit. 2025-03-12].
- Drobné peníze grošového období, příspěvek #3226*. In: Sberatel.com. Diskuze. Pražské groše. Dostupné z: https://sberatel.com/diskuse/sberatel/drobne-penize-grosoveho-obdobia-1438?post_id=630884&page=323&per-page=10. [Cit. 2024-11-28].
- Měření délky*. In: Česká numismatická společnost, z. s. pobočka Pražské groše. cnspg.cz. Pro vás. Dostupné z: <https://www.cnspg.cz/article/s83-mereni-delky>. [Cit. 2025-03-17].
- Pasionál abatýše Kunhuty*. In: Manuscriptorium Digital Library of Written Cultural Heritage. NK ČR, sign. I.XIV.A.17; obr. 1v. Dostupné z: https://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-NKCR_XIV_A_17__2GWPZB-8-cs#search. [Cit. 2025-03-12].
- Tři drobné stříbrné mince, příspěvek #1*. In: Sberatel.com. Diskuze. Ocenění, určení a identifikace mincí. Dostupné z: <https://www.sberatel.com/diskuse/sberatel/tri-drobne-stribrne-mince-4895/73797>. [Cit. 2024-11-28].

Summary

A Previously Undescribed Coin with a Lion and an Eagle from the Turn of the 13th and 14th Centuries

An until undescribed small anepigraphic coin bearing the images of a lion and an eagle has been appearing in coin finds, on coin market and in internet discussions in the last two decades; however, it has not yet been recorded in the scholarly literature. According to its iconography and location of the coin hoards, it seems to be of Bohemian origin and probably dates from the turn of the 13th and 14th centuries.

Its average weight 0.546 g and the supposed purity of 850–950/1000 correspond well with the Bohemian bracteates of Wenceslas II, and the silver content is also very close to that of the Vienna pfennigs of the early 14th century. The increased concentration of finds of this coin type in north-eastern Bohemia may indicate the possibility of its production in one of the local mints. The official production of this coin could be dated before the groschen reform. However, the minting of both-sided coins was not common in Bohemia during the reign of Wenceslas II before the groschen reform.

The coin could have been struck after 1300 in a provisional mint which was not associated with an official ruler of the Bohemian Kingdom. The period between the autumn of 1307 and the summer of 1308 seems most likely, when, after the death of King Rudolf I of Habsburg, his brother Frederick I the Fair attempted to seize the Bohemian throne, and the Habsburg garrisons were stationed in the eastern Bohemian royal dowry towns. The image of an eagle suggests that the issue may have been struck in Silesia or Brandenburg, but this is contradicted by the location of its find spots. Considering the small number of coin hoards that would allow a more precise dating, it is now impossible to give a definite answer to the question of exactly when and by whom this coin was minted.

MUDr. Jan Cihlář

Národní muzeum, numismatické oddělení

Vinohradská 1, 110 00 Praha 1

Česká numismatická společnost, z.s. pobočka Pražské groše

Arménská 1369/4, 101 00 Praha 10

jacihar@gmail.com

doc. RNDr. Lukáš Richtera, Ph.D.

Česká numismatická společnost, z.s.

pobočka Pražské groše

Ústav chemie a biochemie

Mendelova univerzita v Brně

Zemědělská 1, 61300 Brno

oliver@centrum.cz